v.z.w. ARABEL

ARABEL a.s.b.l.

NIEUWSBRIEF VAN DE BELGISCHE ARACHNOLOGISCHE VERENIGING

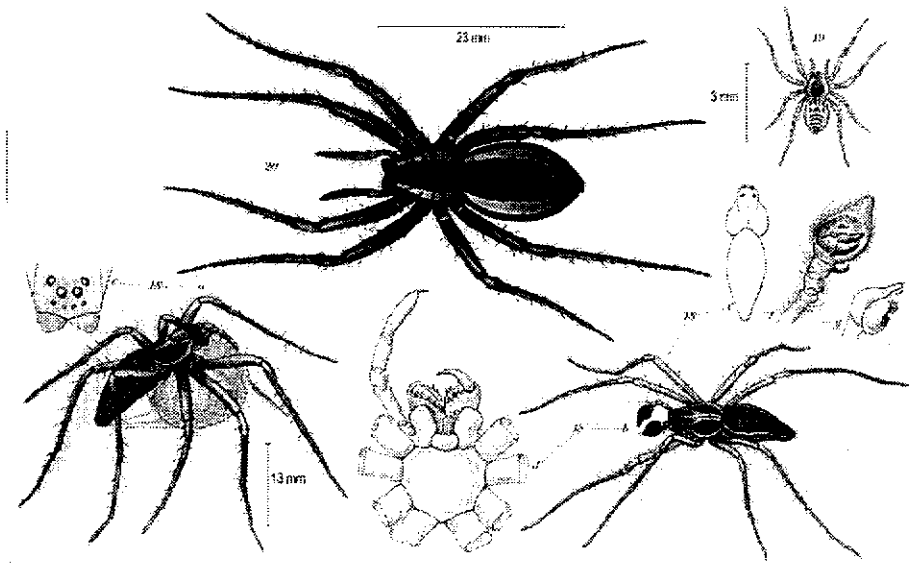

FEUILLE DE CONTACT DE LA SOCIÉTÉ ARACHNOLOGIQUE DE BELGIQUE

ISSN 0774-7225

Nieuwsbr. Belg. Arachnol. Ver.
Volume 21 (2) 2006

ARABEL v.z.w. / a.s.b.l.
Bestuur/Bureau

VOORZITTER/PRÉSIDENT:	Léon Baert Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen Vautierstraat 29 1000 Brussel
ONDERVOORZITTER/VICE-PRÉSIDENT:	Mark Alderweireldt Begoniastraat 5 9090 Melle
SECRETARIS/SECRÉTAIRE:	Koen Van Keer Oude Beurs 60 2000 Antwerpen
PENNINGMEESTER/TRÉSORIER:	Lynda Beladjal Universiteit Gent, TEREC K.L. Ledeganckstraat 35 9000 Gent
BIBLIOTHECARIS/BIBLIOTHÉCAIRE:	Domir De Bakker KMMA Leuvensesteenweg 13 3080 Tervuren
OVERIGE BESTUURSLEDEN:	Dries Bonte (redactie) Frederik Hendrickx (coördinatie databank) Universiteit Gent, TEREC K.L. Ledeganckstraat 35 9000 Gent
LIDGELD/CÔTISATION:	15 Euro
REKENING/COMPTE:	001-4441941-96 "Lidgeld/côtisation ARABEL"

Figuur op voorpagina: *Pisauridae* 'L. Watson and M. J. Dallwitz (2004 onwards). The families of spiders represented in the British Isles. Version: 10th September 2004. http://delta-intkey.com'.

Some -mostly southern European- spider species (Araneae), new or rare to the Belgian fauna, found in the city of Antwerp

KOEN VAN KEER[1], HERMAN DE KONINCK[2], HERMAN VANUYTVEN[3] AND JOHAN VAN KEER[4]

1. Oude Beurs 60, 2000 Antwerpen. [E] *koen.vankeer@telenet.be*

2. Smalvoortstraat 47/2, 2300 Turnhout. [E] *herman.d4@scarlet.be*

3. Constant Jorislaan 19, 2100 Deurne [E] *herman.vanuytven@pandora.be*

4. Bormstraat 204/3, 1880 Kapelle-op-den-Bos

Summary

In April 2006, the second phase in a research project investigating the spider fauna of the strongly urbanized area of the Belgian city of Antwerp was started. This phase focuses on the sampling of "green places" in the city: small city gardens, parks and two shunting-yards of the Belgian railway are being investigated. Already after four months the results are amazing. Among many other interesting finds, 2 species, Heliophanus kochii Simon 1868 *and* Tapinesthis *inermis (Simon, 1882) are new to the Belgian fauna. Another species,* Clubiona leucaspis Simon 1932 *was already caught new to Belgium during the first phase of this research, in 2005. All three species are known to be mainly southern European spiders. This is also the case with some of the other rare Belgian spiders discussed in this article:* Zodarion italicum (Canestrini, 1868), Zodarion rubidum Simon, 1914 *and* Macaroeris *nidicolens (Walckenaer, 1802). Are also being reported:* Pholcus opilionoides (Schrank, 1781) *and* Eperigone trilobata (Emerton, 1882).

Samenvatting

In april van 2006 werd gestart met de 2de fase van een onderzoeksproject dat de spinnenfauna van het sterk verstedelijkte deel van de stad Antwerpen in kaart wil brengen. Deze fase focust op de bemonstering van "groene plaatsen" in de stad: stadstuintjes, parken en twee rangeerterreinen van de Belgische Spoorwegen worden onderzocht. Al na vier maanden blijken de resultaten opzienbarend. Naast vele andere interessante vondsten, werden twee nieuwe soorten voor de Belgische fauna gevangen: Heliophanus *kochii Simon 1868 en* Tapinesthis *inermis (Simon, 1882). Een eerste nieuwe soort voor België* -Clubiona leucaspis Simon 1932- *werd in 2005 al gevangen tijdens de eerste fase van dit project. Genoemde drie soorten staan bekend als hoofdzakelijk Zuid-Europese spinnen. Dat is ook het geval voor enkele andere -in België- zeldzame soorten die in dit artikel worden besproken:* Zodarion italicum (Canestrini, 1868), Zodarion rubidum Simon, 1914 *en* Macaroeris nidicolens (Walckenaer, 1802*). Worden ook gemeld:* Pholcus opilionoides (Schrank, 1781) *en* Eperigone *trilobata (Emerton, 1882).*

Résumé

En avril 2006, la deuxième phase à commencée d'un projet recherchant la faune aranéologique de la zone fort urbanisée de la ville d'Anvers. Cette phase focalise sur l'échantillonage des "places vertes" de la ville: des jardins urbains, des parcs et deux gares régulatrices des chemins de fer Belges sont examiné. Déjà après quatre mois, les résultats sont sensationnels. Parmi beaucoup d'autres découvertes intéressantes, deux nouvelles espèces pour la faune de Belgique ont été trouvées: Heliophanus kochii Simon 1868 *et* Tapinesthis inermis (Simon, 1882). *Une première espèce nouvelle pour la Belgique* -Clubiona leucaspis Simon 1932- *a déjà été capturée en 2005 pendant la première phase de ce projet. Les trois espèces nommées, sont connues comme des araignées d'origine principalement sud-européenne. C'est aussi le cas pour quelques autres espèces, rare pour la Belgique, discutées dans cet article:* Zodarion italicum (Canestrini, 1868), Zodarion rubidum Simon, 1914) *et* Macaroeris nidicolens (Walckenaer, 1802*). Sont mentionnées aussi:* Pholcus opilionoides (Schrank, 1781*) et* Eperigone trilobata (Emerton, 1882*).*

Introduction

For an extensive description of the investigated area, see VAN KEER & VAN KEER (2005) and the overall article which will be published after completing the current research phase (in 2008). The main difference in biotope between the Antwerp inner city (see figure 1) (research phase I, 2004-2005) and the currently sampled city area (also figure 1), (research phase II, 2006-2008), is the presence of some relatively small city parks and a few railway yards in the research phase II-area.

Figure 1: Antwerp; marked in grey the inner city (research phase I), in black the phase II area

Material and brief discussion

New to Belgium:

- *Heliophanus kochii* Simon 1868:

Between the 4th of May and the 15th of June 2006, 28 specimens (10mm/15ff/3jj) of this species were found, of which 19 were collected. *Heliophanus kochii* was found on an abandoned shunting-yard along a concrete south oriented slip roadside. It is common and clearly established in this location (e.g. many females with egg sacs were found). The land use of the area will be altered in the not too distant future and some far reaching soil sanitation works have already been carried out. It remains therefore to be seen if the species will survive in this location.

Heliophanus kochii is known to be a mainly southern European spider (ROBERTS, 1998). In the Netherlands, it is reported from two fairly recent locations (TUTELAERS, 2006) and Germany has one older record (BRAUN, 1960). It remains unclear how the species arrived in Antwerp. It probably travelled with railway material, but what material is uncertain. Some of the other spider species found in the same abandoned shunting yard have possibly arrived with the railway ballast (broken stones found along railways), but in the case of *H. kochii,* there are some indications that it arrived on wagons: the species is found under all kinds of larger objects like pallets and doors; the ballast has originated in Belgium since at least the 1970's, and it is unlikely that *H. kochii* was already a Belgian species.

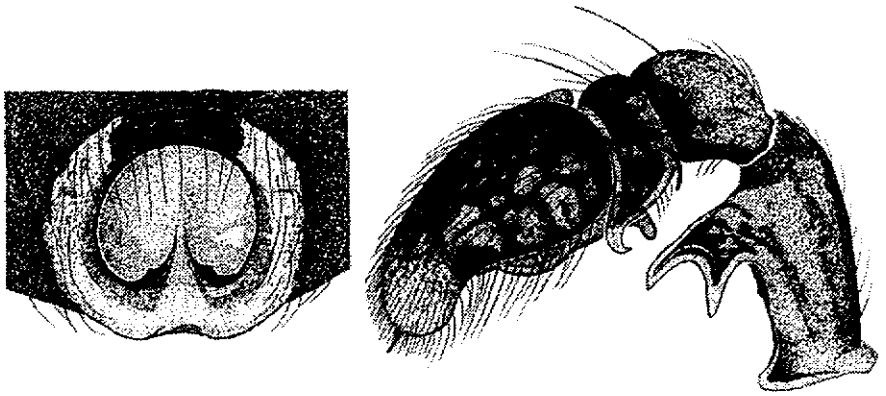

Figure 2: Epigyne and pedipalp of *Heliophanus kochii* (after Roberts, 1998)

The grounds have served as a depot for locomotives and wagons for a long time, so the species may possibly have travelled from the south with these (or their freight) and found a suitable microclimate against the warm, south oriented slip roadside.

- *Tapinesthis inermis* (Simon, 1882):

Between the 21st of May and the 30th of July 2006, 75 specimens (4mm/5ff/66jj) of the species were collected. On every occasion, they were found in the direct neighbourhood of ivy (in leaf litter, 1 specimen under a stone and many through beating of (climbing) ivy). So far, the spider has been caught in four different locations within the city and one just outside Antwerp (Deurne). Locations in the city: a small wood-like park, a private city garden (± 125 m^2), a public square along a railroad and the semi-neglected garden of a former monastery. In Deurne it was found in two bordering private gardens. The largest distance between two sites measures 3.8 km. The pattern is suggesting that the species will most probably be found in lots of other sites as well. The catching of *Tapinesthis* tells us that a lot of work needs to be done in collecting data on distribution and habitat of our *Oonopidae*. Previously, the species was mainly caught in houses, while in southern Europe it is also found in nature (KRAUSS, 1967); VAN HELSDINGEN, 2003). The fact that we collected *Tapinesthis inermis* quite commonly in the open air could be due to the higher temperatures in larger cities like Antwerp, a general temperature rise in this part of the world, the fact that until now arachnologists just didn't look in the right places or didn't use the right searching methods to find this species (and *Oonopids* in general), or a combination of these factors. We are dealing with very small spiders, which could easily be mistaken for juveniles during the sorting out of pitfall material because of their size and pale color. We also noticed that the technique of sifting out leaf litter is seldom used by arachnologists when sampling an area. It is possible that *Tapinesthis* is hemisynanthropic in our region and up to now, this habitat type has only occasionally been the subject of

arachnological research. The plant in which it apparently feels at home, ivy, is a common plant that is not easily searched in its climbing form. The thorough search of ivy and its leaf litter also produced several specimens of *Oonops domesticus* Dalmas, 1916. This species was found together with *Tapinesthis inermis*. Presumably, the *Oonopidae* reside between the ivy tendrils and the wall, and the organic material which piles up in these places. We have often been able to establish that the structure of these microhabitats resembles this of birds-nests, also a known habitat of *Oonopidae*.

Tapinesthis inermis is known to be a mainly southern spider species which was caught once in the Netherlands inside a house (VAN HELSDINGEN, 2003) and is known in Germany from 3 locations. There, the reports date from 1967 and 1973 (STAUDT et al., 2006).

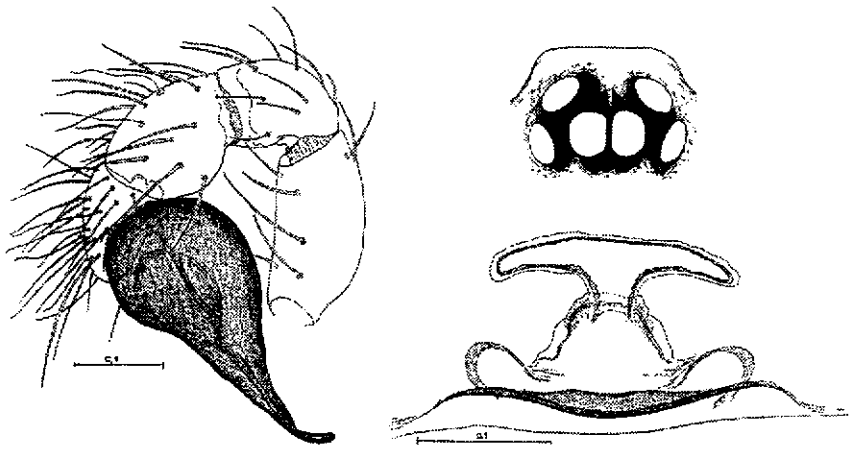

Figure 3: Right pedipalp, eyes and vulva of *Tapinesthis inermis* (after Krauss, 1967).

Rare to Belgium:

- *Zodarion italicum* (Canestrini, 1868):

We only found one male and two females between the 4th of May and the 4th of August 2006 on an abandoned shunting-yard. This is the second published find of the species for Flanders. In 1995 one male was found in Mechelen (BOSMANS, 1997), Another previous find of the species in Flanders is known to us: Robert Bosmans found several specimens on a railway yard in the city of Ghent (R. BOSMANS, pers. com., 2006). *Z. italicum* is probably more common in the south of Belgium.

In the case of Antwerp, it is possible the species arrived here with the stone ballast which is scattered along railroads. *Zodarion* lives mostly under stones and deposits its egg sac on the stones, in the famous "igloo". The ballast on the Antwerp site of *Z. italicum* is most probably from

Spontin or the quarry in Quenast, both Belgian locations. Pekár already mentions the link between the presence of *Zodarion* and the proximity of railroads (PEKÁR, 2002), although he suggests that the spider spreads by travelling on wagons. A spread via (egg sacs on) the stones, in this case seems as logical to us.

Peter Harvey tells us that *Zodarion italicum* is now recorded widely in south-eastern England, and is widespread and often frequent in the East Thames Corridor in south Essex and north Kent. Here it occurs in many thermophilic situations, ranging from gardens to unimproved grazing marsh grasslands with anthills. Harvey mentions that the spider is most easily found in post industrial situations, under stones and rubble, but that many locations are not directly associated with railways. He is unconvinced that the species is moved by railways or with the ballast, but rather believes that the sparsely vegetated railway ballast habitat provides perfect conditions for the spider, which may well move naturally into suitable habitat (P. HARVEY, pers. com.).

In this scenario, railways could serve as suitable corridors along which *Zodarion* spreads.

- *Zodarion rubidum* Simon, 1914:

Reported three times from Flanders: two reports from the province of Limburg (Beringen (JANSSEN, 1998) and Genk (M. JANSSEN, pers. com.)) and one from Ukkel (KEKENBOSCH, R. & KEKENBOSCH, J. 1990). In Antwerp, the species was found commonly (already 61 specimens between the 4th of May and the 4th of August 2006) on two railway yards and again on three tiny terrains in the direct proximity of a railroad. For the supposed origin of the species in Antwerp, we refer to the remarks on this subject for *Z. italicum*. Most probably, both species are much more common than the number of reports from Belgium seems to suggest -a spontaneous 15 minute sampling along a railroad in Sint-Niklaas (province of East-Flanders) also produced 6 specimens of *Z. rubidum*. The German distribution maps of both species show us that they have been found in dozens of locations since the 1990s (STAUDT et al., 2006). Recently, we learned that *Z. rubidum* was also found in Denmark in 2006. There as well, all specimens were collected along railroads (Scharff, 2006 + pers. com.).

- *Pholcus opilionoides* (Schrank, 1781):

This is the second find for this species in Belgium. The first find dates from 2003 when several specimens of the species were found near a company in Genk (VAN KEER & VAN KEER, 2003). In Antwerp, tens of *P. opilionoides* were found on two railway yards and one public square along a railroad between the 6th of June and the 22nd of July 2006. In one case, the specimens were clearly concentrated around a load of bricks. On the other railway yard, the species had spread more widely and was found in a pile of waste, on a wooden pallet and in an unused lodge. Each of these sites was about 100metres apart. In the public square, *P. opilionoides* was collected in ivy along a railroadside. This location was about 2.2 km away from the nearest of the other sites. Although in Antwerp, we are probably dealing with a case of importation, it is striking to see how in neighbouring Germany, the species has been found in dozens of locations all over the country (STAUDT ET AL., 2006). Therefore, a natural expansion of the species' area towards Belgium could be expected. However, as in the case of *Tapinesthis inermis*, we don't yet have enough data to reliably assess the

distribution of the species in our country. *Pholcidae*, like *Oonopidae*, seldomly enjoy the due attention of sampling arachnologists. Moreover, in the field, *P. opilionoides* can be easily confused with juvenile specimens of *P. phalangioides* (both species were found together in 2 locations). In June however, we found a lot of specimens of *P. opilionoides* that were carrying egg sacs, clearly showing the difference in size between adult specimens of both species.

- *Macaroeris nidicolens* (Walckenaer, 1802):

While sampling a larger city garden (750m^2) on the 17th of June 2006, we collected one adult female of this jumping spider. This is the first verifiable capture for Belgium. A first mention from Belgium was reported by Léon Becker, who caught one juvenile female of the species (then still called *Dendryphantes nidicolens*) in Hastière (BECKER, 1882). That specimen however, is untraceable (BOSMANS & VANUYTVEN, 2001).

The first probable capture for the Netherlands was made only very recently (2006) in Spijkenisse (ED NIEUWENHUYS, pers. com.). The woman who found the spider had just recently returned from a journey to Spain and consequently it is quite possible that the spider had travelled with her. For the Antwerp finding, we don't have any of such information, but of course importation is also very possible. For Germany as well, the first report is rather recent (JÄGER, 1995).

- *Eperigone trilobata* (Emerton, 1882):

This American species is becoming more and more established in Europe (BOSMANS & VANUYTVEN, 2001). In Belgium, it was recorded for the first time in 2000 from Maasmechelen (AMINAL, 2000) and a second time from Nismes (DE KONINCK, 2004). Since then, the species was found another four times, in each case by one adult male in three locations within the municipality of Büllingen, a town in the Belgian East Cantons (H. DE KONINCK, pers. com.). The capture of one adult female in a pitfall on an abandoned Antwerp shunting-yard, is the second record for Flanders.

Acknowledgements

We want to thank the Antwerp Major and bench of Aldermen for official authorization to investigate public places and city properties. Many private inhabitants of Antwerp were kind enough to grant us entrance to their gardens. Many thanks as well to the people of NMBS Schijnpoort, who permitted us to place pitfalls during one year and to Jan Lauwers who permitted us to do the same at the former shunting-yard along Ellermanstraat. We are grateful to Garrit Joos for his investigations concerning the origin of the railway ballast (broken stones) and to Rop Bosmans, Frederik Hendrickx, Marc Janssen, Ed Nieuwenhuys and Nikolaj Scharff for giving (non-published) distribution data.

And many warm thanks to Peter Harvey for proofreading the English manuscript.

References

AMINAL (2000). *Evaluatie van het actuele heidebeheer Limburg*. AMINAL-Dossier nr. 5:1-11. Min. v.d. Vl. Gemeensch., Afd. Natuur, Brussel.

BECKER, L. (1882). Les Arachnides de Belgiques (1ère partie). *Annales du Musée*

Royal d'Histoire Naturelle de Belgique, Tome X: p. 22-23.

BOSMANS, R. (1997). Revision of the genus *Zodarion* Walckenaer, 1833, part II. Western and Central Europe, including Italy (Araneae: Zodariidae). *Bull. Br. arachnol. Soc.* 10(8):265-294.

BOSMANS, R. & VANUYTVEN, H. (2001). Een herziene soortenlijst van de Belgische spinnen (Araneae). *Nwsbr. Belg. Arachn. Ver.*, 16(2):44-80.

BRAUN, R. (1960): Neues zur Spinnenfauna des Rhein-Main-Gebietes und der Rheinpfalz. *Jb. Nass. Ver. f. Naturkde. 95* , Wiesbaden: 28-89.

DE KONINCK, H. (2004). Vier nieuwe en enkele zeldzame spinnen voor de Belgische fauna. *Nwsbr. Belg. Arachn. Ver.,* 19(1-2):51-54.

JÄGER, P. (1995). Ertsnachweise von Macaroeris nidicolens und Icius subinermis für Deutschland in Köln (Araneae: Salticidae). *Arachnologische Mitteilungen* 9:38-39.

JANSSEN, M. (1998). Faunistische bijdrage tot de kennis van de araneofauna van enkele weinig onderzochte regio's in België. Deel 5. West-Limburg. *Nwsbr. Belg. Arachn. Ver.*, 13(2):30-36.

KEKENBOSCH, R. & KEKENBOSCH, J. (1990). Première liste de captures réalisées à Uccle (Brabant). *Nwsbr. Belg. Arachn. Ver.*, 5(2):3-4.

KRAUSS, O. (1967). Zur Spinnenfauna Deutschlands, I. Tapinesthis inermis, eine für Deutschland neue Oonopide (Arachnida: Araneae: Oonopidae). - *Senckenbergiana biol.* 48 (5/6): 381-385; Frankfurt am Main.

PEKÁR, S. (2002). Zodarion rubidum Simon, 1914: Railroad Riders? *Newsl. Br. Arachnol. Soc.* 95, 11-12.

PLATNICK, N.I. (2006). *The World Spider Catalogue, Version 7.0.* The American Museum of Natural History. *http://research.amnh.org/entomology/spiders/catalog/*

ROBERTS, M.J. (NOORDAM, A. red.). (1998). *Spinnengids*. Tirion Natuur. 397pp.

SCHARFF, N. (2006) *Checklist of Danish spiders (version 2/8/2006)* http://www.zmuc.dk/entoweb/arachnology/dkchecklist.htm

STAUDT A., BLICK T., FINCH O.D., KREUELS M., MALTEN A., MUSTER C. & RATSCHKER U. (2006). *Nachweiskarten der Spinnentiere Deutschlands (Arachnida: Araneae, Opiliones, Pseudoscorpiones)* Arachnologische Gesellschaft. *http://spiderling.de.vu/*

TUTELAERS, P.T.H. (2006). *Benelux spider distribution maps. http://artemis.icts.tue.nl/~ptutelae/SpiBenelux/*

VAN HELSDINGEN, P.J. (2003). Tapinesthis inermis (Simon, 1882) voor het eerst in ons land gevonden (Araneae, Oonopidae). *Nieuwsbrief Spined* 18:19.

VAN KEER, K & VAN KEER, J. (2003). In België aangetroffen exoten (Araneae) uit de collectie J. Van Keer. *Nwsbr. Belg. Arachn. Ver.* 18(2-3):78-83

VAN KEER, K. & VAN KEER, J. (2005). The spiders (Araneae) of Antwerp inner city: faunistics and some reflections on ecology. *Nwsbr. Belg. Arachn. Ver.*, 20(3):81-90.

Spinnen uit het westelijk deel van 'La Calestienne'

PIET TUTELAERS

Lambertushof 52, 5667 SG Geldrop (P.T.H.Tutelaers@tue.nl)

Samenvatting

De auteur beschrijft spinnenwaarnemingen van juni 2000 uit het westelijk gedeelte van 'la Calestienne' (Treignes).

Abstract

The author reports on spider observations, collected in the 'Calestienne' (Treignes) in June of 2000.

Résumé

L'auteur décrit les observations des araignées, collectionnées dans la 'Calestienne' (environs de Treignes) en juin de 2000

Inleiding

`La Calestienne' (WIKIPÉDIA, 2006) is een smalle kalkrijke strook die zich uitstrekt van Chimay tot Aywaille en die vanwege haar kalkminnende fauna en flora zeer geliefd is bij natuurliefhebbers. Liesbeth en ik hebben dit gebied leren kennen in 1973 tijdens een KNNV[1] zomerkamp, we kampeerden toen in een weiland bij `Roche aux Faucons' tussen Nismes,

[1] De Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (http://www.knnv.nl) is een vereniging voor natuurliefhebbers.

Dourbes en Olloy. Onze tweede kennismaking was in juni van 2000 toen wij hier met succes gezocht hebben naar *Hyptiotes paradoxus* (Driehoekswebspin). Ons laatste bezoek was op 10 en 11 juni van 2006 als deelnemers aan de ARABEL spinnenexcursie onder leiding van Robert Kekenbosch. Aan dit treffen bewaren we leuke herinneringen mede dankzij het gemeenschappelijke diner in de tuin van hotel `La Calestienne' in Nismes na afloop van de excursie.

Zeldzame planten of dieren hebben een magische aantrekkingskracht op natuurliefhebbers. Zo had ik na het lezen in BRISTOWE (1971) en WIEHLE (1949) over de spectaculaire wijze waarop *Hyptiotes paradoxus* prooien vangt met haar driehoeksweb, het verlangen om dit fenomeen in levende lijve te aanschouwen. In de Engelse literatuur worden 'fir' (spar), 'box' (buxus) en 'yew' (taxus) genoemd als mogelijke habitat van deze geheimzinnige soort. Zoeken in sparren in de Nederlandse Kempen leverde niks op zodat we onze hoop hadden gevestigd op de Buxus die we hadden leren kennen tijdens het KNNV zomerkamp in Zuid-België. Uiteindelijk vonden we de soort tijdens onze zomervakantie van 2000 in Treignes in Fijnsparren en konden we met eigen ogen zien hoe deze spin, die het zonder gif moet stellen, met haar driehoekig web vliegen en muggen vangt. Ik heb hierover gepubliceerd in Natura het maandblad van de KNNV (TUTELAERS, 2001) en de webstek van de insectenwerkgroep van de KNNV afdeling Eindhoven (TUTELAERS, 2006).

Beschrijving van de vangsten:

Tijdens onze vakantie in 2000 verbleven we in het vakantiehuisje 'Les Tiennes' te Treignes. Van hieruit hebben we de volgende natuurterreintjes bezocht om er spinnen te zoeken:

Treignes – Paireu (2000.06.18), Lambert coördinaten (172.7, 87.7). In een bloemrijk weiland met veel bloeiende Margrieten en enkele Blauwe Bremrapen vingen we de volgende soorten: ♂♀*Philodromus collinus*, ♀*Philodromus dispar*, ♂*Araniella cucurbitina*, ♀ *Metellina mengei* ♀*Episinus truncatus*, ♂*Achaearanea simulans*, ♀*Anelosimus vittatus* en ♀*Heliophanus flavipes*.

Nismes – Tienne Pelé (2000.06.19), Lambert coördinaten (164.8, 86.0). Op deze heuvel hebben we geklopt in Buxus struiken: ♀*Synema globosa*, 2♂♀*Neriene emphana*, ♀*Neriene radiata*, ♀*Diaea dorsata*, ♂*Araniella cucurbitina*, sa♂*Ballus chalybeius*, ♂3♀*Enoplognatha ovata*, ♀*Philodromus aureolus*, 2♀*Tetragnatha obtusa*, ♀*Ozyptila praticola*, 2♂*Keijia tincta*, 3♂*Achaearanea simulans* en ♀*Entelecara acuminata*.

Bois de Treignes - Pré Aigret (2000.06.20), Lambert coördinaten (171.5, 84.0). In dit bosgebied met hoofdzakelijk Douglassparren troffen we de volgende soorten aan: ♀*Tegenaria picta*, ♂*Histopona torpida*, ♀*Coeloetes terrestris*, ♀*Xerolycosa nemoralis*, ♂*Araniella cucurbitina*, ♂*Atea sturmi*, ♂*Diaea dorsata*, ♀*Philodromus cespitum*, ♀*Achaearanea lunata*, ♀*Enoplognatha ovata*, ♂*Theridion sisyphium*, ♂*Neriene emphana*, 2♂*Theridion varians*, ♀*Keijia tincta*, ♂*Achaearanea simulans*, 3♀ *Obscuriphantes obscurus* en ♀*Dismodicus elevatus*.

Treignes – Bois du Seigneur (2000.06.21), Lambert coördinaten (171.5,86.8). Fijnsparrenbos waar we onze eerste 3♀*Hyptiotes paradoxus* vinden! Verder: ♀*Cyclosa conica*, ♂*Atea sturmi*, ♀*Amaurobius ferox*, 2♀*Keijia tincta*, ♂*Achaearanea lunata*, ♀*Enoplognatha ovata*, ♂*Obscuriphantes ocscurus* en ♀*Hypomma cornutum*.

Nismes – Le Tienne aux Pauquis (2000.06.22), Lambert coördinaten (163.5,87.0). Op deze heuvel treffen we veel Buxus (=pauquis) aan. We vangen de volgende spinnen: ♀*Hypomma cornutum*, 2♂2♀*Neriene emphana*, ♀*Neriene radiata*, ♂♀*Metellina mengei*, 2♀*Linyphia hortensis*, ♀*Pardosa amentata*, ♀*Pardosa lugubris*, ♂♀*Tetragnatha montana*, ♂*Evarcha falcata*, ♂♀*Evarcha arcuata*, ♂*Heliophanus cupreus*, ♂♀ *Enoplognatha ovata* en ♂♀*Dictyna arundinacea*.

Dourbes – Roche sur l'Homme (2000.06.25), Lambert coördinaten (164.0,86.0). Verzameld langs de Viroin: 2♂2♀*Pirata knorri* (oever Viroin), 4♀*Oedothorax retusus* (onder stenen langs Viroin), ♀*Gongylidium rufipes*, ♀*Diaea dorsata*, ♀*Pardosa amentata*, ♀*Tetragnatha nigrita*, ♀*Araniella cucurbitina* en ♀*Aculepeira ceropegia*.

Boussu-en-Fagne – Gros Têne du Bi (2000.06.27), Lambert coördinaten (155.0, 84.0). We zoeken spinnen in het dal van `Le Grand Mort Bi' en vinden: ♂*Araneus alsine* (bospad), ♀*Xysticus cristatus*, ♂*Enoplognatha ovata*, ♂*Metellina mengei*, ♀*Clubiona phragmitis*, ♂*Neriene emphana*, ♀*Theridion impressum*, ♂*Meioneta rurestris*, ♀*Hylyphantes graminicola* en ♀*Paidiscura pallens*.

Matagne-le-Grand – Les Hurées (2000.06.28), Lambert coördinaten (167.5,89.0). Een klein kalkrijk gebiedje met een rijke flora en interessante spinnen: meerdere ♀*Micrommata virescens*, ♀*Clubiona reclusa*, ♀*Synema globosa*, ♀*Xysticus cristatus*, 2♀*Xysticus lineatus*, ♀*Xysticus bifasciatus*, ♂*Philodromus praedatus*, ♀*Xerolycosa nemoralis*, ♀*Pardosa lugubris*, ♀*Aculepeira ceropegia*, ♂*Larinioides cornutus*, ♀*Paidiscura pallens*, ♀*Linyphia hortensis*, en ♂*Heliophanus cupreus*.

Treignes – Bruyères (2000.06.29),Lambert coördinaten (170.8,86.0). Een heuvel langs de Viroin waar volgens een oude kaart heide voorkwam maar die nu is bebost. We vonden hier: sa♂ 2sa♀ *Hyptiotes paradoxus* (Fijnsparrenaanplant), ♀*Clubiona lutescens* en ♀*Pardosa lugubris*.

Treignes – Paireu (2000.06.30), Lambert coördinaten (172.7, 87.7). ♂*Xerolycosa nemoralis*, ♀*Anyphaena accentuata*, ♀+cocon *Pardosa hortensis*, ♀*Clubiona reclusa* en ♀*Misumena vatia*.

Treignes – rondom `Les Tiennes' (2000.06.17-30),Lambert coördinaten (172.0, 87.5). Rondom ons vakantiehuisje vingen we de volgende soorten: ♂*Episinus truncatus*, ♂*Nuctenea umbratica*, ♂*Araniella opisthographa*, ♂*Drassodes cupreus*, ♀*Zelotes praeficus*, ♂*Myrmarachne formicaria*, ♀*Philodromus cespitum*, ♂*Salticus scenicus*, ♂*Evarcha falcata*, ♀

Pseudeuophrys lanigera, ♂*Tetragnatha obtusa*, ♀*Maso gallicus*, ♂*Erigone dentipalpis*, ♀*Achaearanea riparia* en 2♀*Tenuis tenuis*.

Conclusie

Het westelijk deel van 'La Calestienne' bevat zeer waardevolle kalkheuvels ('tiennes') met bijzondere spinnensoorten zoals *Micromata virescens* (Groene Jachtspin), *Xysticus bifasciatus* (Steppekrabspin), *Xysticus lineatus* (Gestreepte Krabspin) en *Aculepeira ceropegia* (Eikenbladspin). Het is te hopen dat de Belgische natuurinstanties erin zullen slagen de diversiteit van deze gebieden te behouden en daar waar nodig met een actief beheersplan de bebossing tegen te gaan zodat de unieke flora en fauna ervan voor de toekomst behouden zal blijven.

Referenties

BOSMANS, R. (1996). Verslag van de tweedaagse ARABEL-excursie naar Dourbes in de vallei van de Viroin (Henegouwen), *Nwsbr. Belg. Arachnol. Ver.* 1996, 11(1): 1-10. Brussel

BRISTOWE, W.S. (1971). Collins New Naturalist, London.

Contributeurs à Wikipédia. Calestienne [Internet]. Wikipédia, l'encyclopédie libre; 2006 mai 6, 18:33 UTC [cited 2006 juin 21]. Disponible à l'adresse: http://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=Calestienne&oldid=7122771 .

TUTELAERS, P. (2001). De Driehoekswebspin: eindelijk gevonden! *Natura*, 117: 116-119. Utrecht.

TUTELAERS, P. (2006). *Distribution Hyptiotes paradoxus in NW-Europe. An internet distribution map.* http://www.knnv.nl/eindhoven/iwg/Araneae/Hp

WIEHLE, H. (1949). *Vom Fanggewebe einheimischer Spinnen*. Die Neue Brehm-Bücherei 12: 1–47. Leipzig.

De spinnenfauna van het Turnhouts vennengebied: de Hoogmoerheide

HERMAN DE KONINCK

Smalvoortstraat 47/2, 2300 Turnhout

Samenvatting

In het noorden van Turnhout aan weerszijden van de weg naar Baarle-Hertog liggen verschillende natuurgebieden van Natuurpunt en de Vlaamse Gemeenschap dienst AMINAL, welke gekend zijn onder de noemer Turnhouts Vennengebied en Klein Kuylen. Ze bestaan uit historische vennen, bospercelen, weiden, voormalige akkers en heidegebieden. In verschillende gebieden werd onderzoek gedaan naar ongewervelden. De resultaten van de spinnenbemonstering op de Hoogmoerheide in 2000-2001 worden hier besproken.

Dit artikel wordt speciaal opgedragen aan Jos Mostmans die onlangs zijn tachtigste verjaardag vierde. Het is voor een groot deel aan zijn deskundigheid en tomeloze werklust te danken dat het gebied kon uitgroeien tot wat het nu is.

Résumé

Au Nord de Turnhout se situent plusieurs réserves naturelles, appartenant à "Natuurpunt" et au service AMINAL de la Communauté Flamande, connues comme « Turnhouts Vennengebied » et « Kleine Kuylen ». Elles sont constituées de fagnes historiques, de parties boisées, de prairies, anciens champs et bruyères. Des études sur les arthropodes ont été effectuées dans plusieurs de ces sites. Les résultats obtenus pour le « Hoogmoerheide » sont discutés ici.

Cet article est principalement dédié à Jan Mostmans qui vient de fêter ses 80 ans. Cest en grande partie grâce à sa compétence et son infatigable goût de travail que cette région est devenue ce quelle est aujourdhui.

Abstract

In the Northern part of Turnhout, several nature reserves, managed by Natuurpunt and the Flemish community, Nature division, make part of the larger nature area 'Turnhouts Vennengebied and Klein Kuylen'. They consist out of fens, woodlands, pastures, former arable land and heathland. In

several of these reserevs, we perform research on the presence of arthropods. Results of the spider survey in the Hoogmoerheide (2000-2001) are discussed hereafter.

This contribution is dedicated to Mostmans, who recently celibrated his 80th birthday. It is due to his great efforts that the area is now a large protected natural area.

Inleiding

Historiek van het gebied.

De Hoogmoerheide stond op de kaart van Ferraris (1777) reeds ingekleurd als heide en dit bleef zo tot 1845. Rond 1880 was het begroeid met naaldhout om tegen 1935 grotendeels terug tot open heide geëvolueerd te zijn. In de jaren 1983 en 1987 werd ongeveer 10 ha. gekapt met een spontane hergroei van dennen, berken, lijsterbes en Amerikaanse vogelkers tot gevolg. In 1989 werd 15 ha. aangekocht door de toenmalige v.z.w. Belgische Natuur - en Vogelreservaten, later gevolgd door een tweede aankoop van 18 ha. Meteen werd begonnen met het verwijderen van alle houtopslag, op enkele eiken en wat verspreid staande dennen na, om terug een open heidegebied te bekomen wat duurde tot einde 2000. Het gebied is 33 ha. groot en bestaat uit twee delen: 25 ha. heide in verschillende stadia van ontwikkeling en 8 ha. hooilandjes, wilgenstruwelen en open bos. Het onderzoek heeft zich beperkt tot het heidegedeelte wat extensief begraasd wordt.

Materiaal en methode

Tijdens de bemonsteringen werden bodemvallen geplaatst met een diameter van 9 cm. met als fixatief 4% formol, welke maandelijks geledigd werden. Er stonden 4 vallen per station met tussen de vallen 2 tot 4 meter afstand. Ook werden aanvullende handvangsten en sleep- en klopvangsten gedaan.

Resultaten

Tussen 1-IX-2000 en 1-IX-2001 werden zes stations uitgezet in verschillende biotopen:

-HO 1: dichte Struikheide (*Calluna vulgaris*) van zes jaar oud.

-HO 2: vochtiger gedeelte met dominantie van Pijpenstrootje (*Mollinia caerulea)* en Struikheide.

-HO 3: ijl dennenbos (*Pinus silvestris*) waaruit de onderbegroeiing , voornamelijk Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*), verwijderd werd. Er was nog een dikke strooisellaag aanwezig.

-HO 4: een kapvlakte uit 1997 met jonge Struikheide, Schapezuring (*Rumex acetosella*), korstmossen en zandige plekken. Het betreft een kaalkap van Amerikaanse vogelkers die een viltlaag nalaat (oppervlakkig wortelgestel) waardoor de heide niet massaal kon ontkiemen. De bedekking met Struikheide was 40%.

-HO 5: een dennenbos met dichte ondergroei van Amerikaanse vogelkers dat volledig gekapt werd en waarvan de strooisellaag verwijderd werd zodat de zandbodem bloot kwam te liggen. Dit station werd in gebruik genomen begin januari 2001.

-HO 6: werd begin mei 2001 toegevoegd aan de rand van een gegraven drinkpoel

met Pitrus (*Juncus effusus*) en een Eiken-Berkenbosje met onderbegroeiing van Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*).

In totaal werden 161 soorten (6171 ex.) gevangen behorende tot 20 families. Enkele interessante soorten worden hieronder besproken met het aantal meldingen uit de provincie Antwerpen volgens de catalogi van de Belgische spinnen. Er dient te worden opgemerkt dat de weinige meldingen van veel besproken soorten eerder het gevolg zullen zijn van het niet bemonsteren van grote delen van de provincie dan van het niet voorkomen van de soorten.

Interessante soorten

Haplodrassus silvestris (Blackwall, 1833) is een soort van de strooisellaag en mossen in bossen, wat overeenkomt met de vindplaatsen (HO 3 en 6). Volgens RANSY & BAERT (1991) is het de eerste melding voor de provincie Antwerpen.

Drassylus praeficus (L. Koch, 1866) op droge heide met graspollen (MAELFAIT et al. 1998) en kwam voor in HO 4. Eerder gevonden in Beerse, Rijkevorsel en op een verlaten maïsakker in Retie (BOSMANS & VAN KEER, 1997).

Zelotes electus (C.L. Koch, 1839) en *Z. longipes* (L. Koch, 1866) zijn soorten van het duingebied en niet zeldzaam op heides in het binnenland (ROBERTS droge voedselarme graslanden volgens MAELFAIT et al. (1998). Beiden werden voornamelijk gevonden in HO 4. Voor Z. electus zou het de eerste Antwerpse waarneming zijn (RANSY & BAERT, 1991).

Pellenes tripunctatus (Walckenaer, 1802) verkiest schraal grasland met kale plekken en kwam voor in HO 4, na Mol de tweede Antwerpse melding (JANSSEN & BAERT, 1987).

Pardosa agricola (Thorell, 1856) volgens de literatuur op zandige en stenige oevers van rivieren en meren, soms in duinen en heides (ROBERTS, 1998). Gekend uit Dessel en het Limburgse Meeuwen-Gruitrode (ALDERWEIRELDT & MAELFAIT, 1990).

Pardosa agrestis (WESTRING,1861) een voor Vlaanderen zeldzame soort van zandige en lemige akkers (ALDERWEIRELDT & MAELFAIT, 1990). Door BOSMANS & VAN KEER (1997) ook gevonden te Retie.

Beide Pardosa-soorten komen ook uit HO 4.

Argiope bruennichi (Scopoli, 1772) werd tijdens het onderzoek niet gevonden maar tijdens een wandeling door het gebied in 2004 werden meerdere exemplaren gezien. Ze wordt toch in de soortenlijst opgenomen.

Rode Lijstsoorten

Op de Hoogmoerheide komen 35 soorten voor of 22% van het totaal aantal soorten. Hiervan zijn drie soorten met uitsterven bedreigd (CR), acht bedreigd (EN), twintig kwetsbaar (VU) en vier regionaal begrensd (RG).

Enkele opvallende zaken zijn:

- het grote aantal soorten van droge voedselarme graslanden (God) volgens MAELFAIT et al. (1998) die zich blijkbaar ook goed thuis voelen op open zandige terreinen.

- van *Steatoda phalerata,* een soort van droge heide, werd enkel in het dennenbos (HO 3) een mannetje gevonden.

- HO 5 is met nog typische soorten van bossen en bosranden zoals *Xerolycosa nemoralis*, *Pardosa lugubris* en *Tegenaria silvestris*, welke gebleven zijn na het ontbossen, na een paar maanden met o.a. *Arctosa perita*, *Zelotes petrensis* en *Z. longipes* ook reeds gekoloniseerd met soorten van droge graslanden.

- het ontbreken van o.a. *Phaeocedus braccatus*, *Alopecosa fabrilis* en *Trichopterna cito* die vaker gevonden worden in soortgelijke droge, open biotopen. Mogelijk heeft de verbossing deze soorten doen verdwijnen.

Tabel 1: Rode Lijstsoorten met de status en de habitatvoorkeur volgens MAELFAIT & al. (1998) en de vindplaats per station. Indien de soort in meerdere stations gevangen is zijn de vet gedrukte cijfers de stations waar de meeste exemplaren gevangen werden.

SOORT	RL	STATION	MM/VV	HAB
Drassylus praeficus	CR	4	7/1	Hdb
Pardosa agricola	CR	4	0/1	Rg
Pirata uliginosus	CR	2-4-5-6	13/8	Hws
Arctosa perita	EN	1-4-5	9/8	Godb
Cheiracanthium virescens	EN	1-4-5	2/4	Godt
Drassodes pubescens	EN	2	1/1	Godt
Haplodrassus silvestris	EN	3-6	3/2	Fddd
Hygrolycosa rubrofasciata	EN	1-2	8/2	Fdmot
Pardosa agrestis	EN	4	1/2	Rs
Pardosa monticola	EN	4-5	57/15	Godg
Pellenes tripunctatus	EN	4	3/0	Godb
Aelurillus v-insignitus	VU	4	48/6	Godd
Alopecosa barbipes	VU	2-4	8/3	Godb
Alopecosa cuneata	VU	4	2/0	Godb
Arctosa leopardus	VU	6	57/15	Gowt
Atypus affinis	VU	1-3-4	14/0	Godts
Clubiona trivialis	VU	1-hand	3/1	Godt
Euryopis flavomaculata	VU	2-3-5-6	15/6	Godr
Hahnia helveola	VU	2-3	1/3	Fddd
Pachygnatha listeri	VU	3	2/3	Fdmo
Pardosa lugubris	VU	1-2-3-4-5-6	206/97	Fddv
Pardosa prativaga	VU	1-2-4	3/6	Mc
Philodromus histrio	VU	hand	0/2	Hdb
Phlegra fasciata	VU	1	1/0	Godb
Pholcomma gibbum	VU	hand	1/0	Godr
Steatoda phalerata	VU	3	1/0	Hd

SOORT	RL	STATION	MM/VV	HAB
Tegenaria silvestris	VU	3-5	4/1	Fddd
Xerolycosa nemoralis	VU	1-2-4-5	187/43	Fddv
Zelotes electus	VU	4	2/1	Godt
Zelotes longipes	VU	1-4-5	5/0	Godt
Zelotes petrensis	VU	1-2-3-4-5-6	35/20	Godt
Argiope bruennichi	RG	hand	0/1	N
Centromerus pabulator	RG	1-3-4-5	21/19	W
Erigoniella hiemalis	RG	4-5	2/0	S
Pardosa hortensis	RG	3	1/1	N

Vanggegevens per station

Hier wordt het aantal MM/WW per station weergegeven en daarnaast het aantal soorten per station. De handvangsten (HOHA) worden apart getoond met bij het aantal soorten het totaal aantal soorten / soorten enkel met de hand gevangen.

Wanneer we het aantal exemplaren per soort bekijken zien we dat van de helft (81 soorten) maximaal 5 ex. gevonden werden en van 18 soorten 6 tot 10 ex.. Bij de handvangsten werden van de soorten die op het zicht herkend kunnen worden maar een enkel exemplaar gevangen. Onder andere van *Mangora acalypha* en *Linyphia triangularis* werden, zoals vaak op heides, grote aantallen gesleept.

De tien dominantste soorten zijn *Coelotes terrestris* (132), *Macrargus rufus* (139), *Pardosa amentata* (148), *Xerolycosa nemoralis* (230), *P. palustris* (284), *P. lugubris* (303), *Erigone atra* (354), *E. dentipalpis* (419), *Centromerita concinna* (594) en *Trochosa terricola* (1293)..

Deze laatste alleen is al goed voor bijna 20 %, samen komen ze op 4213 ex. of twee derde van het totaal.

Tabel 2: overicht van de gevangen soorten per station

SOORT	HO1	HO2	HO3	HO4	HO5	HO6	HOH	TOTAA
ATYPIDAE								
Atypus affinis EICHWALD,1830	12/0		1/0	1/0				14/0
DICTYNIDAE								
Coelotes terrestris (WIDER, 1834)	2/0	4/0	106/1			4/0		116/16
Dictyna arundinacea (LINNAEUS, 1758)							5/4	5/4
Lathys humilis (BLACKWALL, 1855)							1/0	1/0
SEGESTRIIDAE								

SOORT	HO1	HO2	HO3	HO4	HO5	HO6	HOH	TOTAA
Segestria senoculata (LINNAEUS, 1758)			3/0		1/1			4/1
GNAPHOSIDAE								
Drassodes cupreus (BLACKWALL, 1834)		2/3		1/0				3/3
Drassodes lapidosus (WALCKENAER, 1802)		0/1						0/1
Drassodes pubescens (THORELL, 1856)		1/1						1/1
Drassyllus praeficus (L. KOCH, 1866)				7/1				7/1
Drassyllus pusillus (C.L. KOCH, 1833)	1/0							1/0
Haplodrassus signifer (C.L. KOCH, 1839)	24/9	11/11	6/2	15/4	1/1			57/27
Haplodrassus silvestris (BLACKWALL,1833)			1/0			2/2		3/5
Micaria pulicaria (SUNDEVALL, 1831)		1/0				1/1		2/1
Zelotes electus (C.L. KOCH, 1839)				2/1				2/1
Zelotes latreillei (SIMON, 1878)		3/1	1/0					4/1
Zelotes longipes (L.KOCH, 1866)	1/0			3/0	1/0			5/0
Zelotes petrensis (C.L. KOCH, 1839)	5/4	5/4	1/1	8/9	14/3	2/0		35/21
Zelotes subterraneus (C.L. KOCH, 1833)			0/2		0/2			0/4
CLUBIONIDAE								
Clubiona comta C.L.KOCH, 1839			1/0			0/1	0/2	1/3
Clubiona frutetorum L. KOCH, 1867						1/0		1/0
Clubiona pallidula (CLERCK, 1757)			1/0					1/0
Clubiona reclusa O.P.-CAMBRIDGE, 1863						0/1		0/1
Clubiona subtilis L. KOCH, 1867		0/1						0/1
Clubiona terrestris WESTRING, 1862						0/1	0/1	0/2
Clubiona trivialis C.L. KOCH, 1841	2/0						1/1	3/1
MITURGIDAE								
Cheiracanthium virescens (Sundevall 1833)	0/1			2/2	0/1			2/4
LIOCRANIDAE								
Agroeca brunnea (BLACKWALL, 1833)	4/2	8/1	5/2	1/0	1/0	0/2		19/7
Agroeca proxima (O.P.-CAMBRIDGE, 1871)	44/16	8/0	5/0	9/0	3/0	3/0	0/3	72/19
Phrurolithus festivus (C.L. KOCH, 1835)		6/4						6/4
ZORIDAE								
Zora spinimana (SUNDEVALL, 1833)	8/2	6/0	0/1			3/2	1/0	18/4
THOMISIDAE								
Ozyptila praticola (C.L. KOCH, 1837)			11/2		1/1	16/0		28/3

SOORT	HO1	HO2	HO3	HO4	HO5	HO6	HOH	TOTAA
Ozyptila trux (BLACKWALL, 1846)							0/1	0/1
Xysticus cristatus (CLERCK, 1757)		3/0		0/1				3/1
Xysticus kochi THORELL, 1872				9/4	12/0			21/4
PHILODROMIDAE								
Philodromus aureolus (CLERCK, 1757)							0/3	0/3
Philodromus cespitum (WALCKENAER, 1802)					1/1		2/3	3/4
Philodromus collinus C.L. KOCH, 1835							1/1	1/1
Philodromus histrio (LATREILLE, 1819)							0/2	0/2
SALTICIDAE								
Aelurillus v-insignitus (CLERCK, 1757)				48/5			0/1	48/6
Ballus chalybeius WALCKENAER, 1802			1/0				1/0	2/0
Euophrys frontalis (WALCKENAER, 1802)	9/1	4/0		1/0	1/0			15/1
Evarcha falcata (CLERCK, 1757)							0/1	0/1
Heliophanus flavipes (HAHN, 1832)							0/1	0/1
Marpissa muscosa (CLERCK, 1757)							1/1	1/1
Neon reticulatus (BLACKWALL, 1853)		1/0	1/3		1/0	1/0		4/3
Pellenes tripunctatus (WALCKENAER,1802)				3/0				3/0
Phlegra fasciata (HAHN, 1826)	1/0							1/0
LYCOSIDAE								
Alopecosa barbipes (SUNDEVALL, 1832)		1/0		7/3				8/4
Alopecosa cuneata (CLERCK, 1757)				2/0				2/0
Alopecosa pulverulenta (CLERCK, 1757)	16/14	39/11	1/1	4/0	8/0			64/30
Arctosa leopardus (SUNDEVALL, 1833)						4/4		4/4
Arctosa perita (LATREILLE, 1799)	0/1			8/7	1/0			9/8
Hygrolycosa rubrofasciata (OHLERT, 1865)	5/0	3/2						8/2
Pardosa agrestis (WESTRING, 1861)				1/2				1/2
Pardosa agricola (THORELL, 1856)				0/1				0/1
Pardosa amentata (CLERCK, 1757)	3/0	0/1		1/0	32/10	3/2		39/103
Pardosa hortensis (THORELL, 1872)			1/1					1/1
Pardosa lugubris (WALCKENAER, 1802)	0/3	8/28	87/39	0/1	7/6	104/2		206/97
Pardosa monticola (CLERCK, 1757)				57/14	0/1			57/15
Pardosa nigriceps (THORELL, 1856)	5/9	17/6		9/6			0/1	31/22
Pardosa palustris (LINNAEUS, 1758)	1/2	1/0		111/13	32/5			135/13

SOORT	HO1	HO2	HO3	HO4	HO5	HO6	HOH	TOTAA
Pardosa prativaga (L. KOCH, 1870)	1/1	1/4		1/1				3/6
Pardosa pullata (CLERCK, 1757)		46/13				0/1		46/14
Pirata hygrophilus THORELL, 1872	0/2	10/3	1/2	1/0		15/6		27/13
Pirata latitans (BLACKWALL, 1841)		0/1				42/5		42/6
Pirata uliginosus (THORELL, 1872)		6/6		0/1	1/1	6/0		13/8
Trochosa terricola THORELL, 1856	211/71	47/36	188/9	102/39	417/8	5/5		970/32
Xerolycosa nemoralis (WESTRING, 1861)	6/1	1/0		120/32	60/10			187/43
PISAURIDAE								
Pisaura mirabilis (CLERCK, 1757)	1/0		0/1					1/1
AGELENIDAE								
Agelena labyrinthica (CLERCK, 1757)				2/1			3/0	5/1
Tegenaria agrestis (WALCKENAER, 1802)			2/0					2/0
Tegenaria picta SIMON, 1870	4/0		30/17	4/2	5/1	1/0	0/1	44/21
Tegenaria silvestris L. KOCH, 1872			3/1		1/0			4/1
HAHNIIDAE								
Hahnia helveola SIMON, 1875		0/1	1/2					1/3
Hahnia montana (BLACKWALL, 1841)		1/0	6/4					7/4
MIMETIDAE								
Ero cambridgei KULCZYNSKI, 1911	0/1							0/1
Ero furcata (VILLERS, 1789)			1/0					1/0
THERIDIIDAE								
Achaearanea lunata (CLERCK, 1757)							2/0	2/0
Enoplognatha thoracica (HAHN, 1833)	1/0				0/1			1/1
Euryopis flavomaculata (C.L. KOCH, 1836)		5/4	1/1		4/1	5/0		15/6
Neottiura bimaculata (LINNAEUS, 1767)	1/0							1/0
Paidiscura pallens (BLACKWALL, 1834)							0/1	0/1
Pholcomma gibbum (WESTRING, 1851)							1/0	1/0
Robertus lividus (BLACKWALL, 1836)	6/3		2/0	2/0	8/3	8/2		26/8
Simitidion simile (C.L. KOCH, 1836)							1/3	1/3
Steatoda phalerata (PANZER, 1801)			1/0					1/0
Theridion sisyphium (CLERCK, 1757)							2/0	2/0
Theridion varians HAHN, 1833							0/1	0/1
TETRAGNATHIDAE								

SOORT	HO1	HO2	HO3	HO4	HO5	HO6	HOH	TOTAA
Metellina mengei (BLACKWALL, 1869)							2/4	2/4
Metellina segmentata (CLERCK, 1757)						0/1		0/1
Pachygnatha clercki SUNDEVALL, 1823	2/7	1/0		2/0	1/1	1/1		7/9
Pachygnatha degeeri SUNDEVALL, 1830		3/0		1/0	2/0		1/1	7/1
Pachygnatha listeri SUNDEVALL, 1830			2/3					2/3
Tetragnatha extensa (LINNAEUS, 1758)							0/2	0/2
Tetragnatha montana SIMON, 1874							0/3	0/3
Tetragnatha obtusa C.L. KOCH, 1837							1/0	1/0
ARANEIDAE								
Araneus diadematus CLERCK, 1757							0/1	0/1
Araneus quadratus CLERCK, 1757							0/1	0/1
Araniella cucurbitina (CLERCK, 1757)							0/2	0/2
Araniella opisthographa (KULCZYNSKI, 1905)							0/2	0/2
Argiope bruennichi (SCOPOLI, 1772)							0/1	0/1
Mangora acalypha (WALCKENAER, 1802)							0/4	0/4
Nuctenea umbratica (CLERCK, 1757)							0/1	0/1
ERIGONINAE								
Araeoncus humilis (BLACKWALL, 1841)		1/0		1/0				2/0
Cnephalocotes obscurus (BLACKWALL, 1834)	22/0	16/1		1/0	2/0		0/1	41/2
Collinsia inerrans (O.P.-CAMBRIDGE, 1885)				5/2	5/8			10/10
Dicymbium nigrum (BLACKWALL, 1834)					1/0	0/1		1/1
Dicymbium nigrum brevisetosum LOCKET, 1962		1/0		1/0				2/0
Erigone atra (BLACKWALL, 1841)	10/0	2/1	1/0	132/16	166/8	5/1	1/11	317/37
Erigone dentipalpis (WIDER, 1834)	0/5	2/0		108/21	216/6	2/0	1/3	329/90
Erigone longipalpis (SUNDEVALL, 1830)				5/4	66/18		1/1	72/23
Erigonella hiemalis (BLACKWALL, 1841)				1/0	1/0			2/0
Gnathonarium dentatum (WIDER, 1834)						1/0		1/0
Gongylidiellum latebricola (O.P.-CAMBRIDGE,	1/0	5/0			4/1	2/0		12/0
Gongylidiellum vivum (O.P.-CAMBRIDGE, 1875)	1/0	1/0			1/0		0/4	3/4
Micrargus herbigradus (BLACKWALL, 1854)	1/0		0/2	0/1	4/5	4/0		9/8
Oedothorax fuscus (BLACKWALL, 1834)		0/1		2/0	26/31	1/3	0/1	29/36
Oedothorax retusus (WESTRING, 1851)		2/1		1/0	1/1	6/4		10/6
Pocadicnemis juncea LOCKET & MILLIDGE,	1/0	1/0						2/0

SOORT	HO1	HO2	HO3	HO4	HO5	HO6	HOH	TOTAA
Pocadicnemis pumila (BLACKWALL, 1841)	6/4	24/4		1/0	1/3	6/3		38/14
Prinerigone vagans AUDOUIN, 1826				0/2	2/1	1/0		3/3
Tapinocyba praecox (O.P.-CAMBRIDGE, 1873)	5/5	3/2	1/0	1/1	1/0			11/8
Tiso vagans (BLACKWALL, 1834)					2/0	1/1		3/1
Typhochrestus digitatus (O.P.-CAMBRIDGE,				12/6				12/6
Walckenaeria acuminata BLACKWALL, 1833	4/28	6/16	1/2			0/1		11/47
Walckenaeria atrotibialis (O.P.-CAMBRIDGE,	11/34	15/11	4/6	1/1		2/0		33/52
Walckenaeria cucullata (C.L. KOCH, 1836)	2/0	1/1	2/0	1/0		1/4	0/1	8/5
Walckenaeria dysderoides (WIDER, 1834)						3/0		0/3
Walckenaeria furcillata (MENGE, 1869)	3/3	1/7	0/6		0/1			4/17
Walckenaeria nudipalpis (WESTRING, 1851)		1/1			1/0	1/2		3/3
Walckenaeria obtusa BLACKWALL, 1836	0/3							0/3
LINYPHIINAE								
Agyneta conigera (O.P.-CAMBRIDGE, 1863)			0/1					0/1
Bathyphantes approximatus (O.P.-CAMBRIDGE,					0/1			0/1
Bathyphantes gracilis (BLACKWALL, 1841)	5/0	3/0	3/0	13/4	12/39	5/2	1/3	42/48
Bathyphantes parvulus (WESTRING, 1851)					0/1			0/1
Centromerita bicolor (BLACKWALL, 1833)	0/1	2/2		21/30	0/4		0/1	23/38
Centromerita concinna (THORELL, 1875)	128/14	103/5	12/2	92/52	2/3			337/25
Centromerus dilutus (O.P.-CAMBRIDGE, 1875)		20/2	2/0		0/1		2/3	24/6/
Centromerus pabulator (O.P.-CAMBRIDGE,	0/2		10/8	1/0	9/8		0/1	20/19
Centromerus prudens (O.P.-CAMBRIDGE, 1873)	1/1		3/1	1/0				5/2
Centromerus sylvaticus (BLACKWALL, 1841)	6/3	3/3	15/7	1/0	0/1	0/3		25/17
Diplostyla concolor (WIDER, 1834)					2/1	8/3		10/4
Lepthyphantes minutus (BLACKWALL, 1833)			9/8				2/0	11/8
Linyphia triangularis (CLERCK, 1757)			1/0				1/0	2/0
Macrargus rufus (WIDER, 1834)	0/2	1/0	78/24		12/16		1/5	92/47
Meioneta rurestris (C.L. KOCH, 1836)			1/0	10/2	1/0		1/0	13/2
Microneta viaria (BLACKWALL, 1841)			0/1				1/1	1/2
Neriene clathrata (SUNDEVALL, 1829)	1/0	1/0	0/1			3/0	0/3	5/4
Ostearius melanopygius (O.P.-CAMBRIDGE,					0/1			0/1
Palliduphantes ericaeus (BLACKWALL, 1853)	6/2				1/0			7/2
Palliduphantes insignis (O.P.-CAMBRIDGE,	0/1		1/0				1/0	2/1

SOORT	HO1	HO2	HO3	HO4	HO5	HO6	HOH	TOTAA
Palliduphantes pallidus (O.P.-CAMBRIDGE,		2/0						2/0
Porrhomma oblitum (O.P.-CAMBRIDGE, 1870)		1/0						1/0
Saaristoa abnormis (BLACKWALL, 1841)		0/1	1/1					1/2
Stemonyphantes lineatus (LINNAEUS, 1758)	3/1			3/4	1/0			7/5
Tallusia experta (O.P.-CAMBRIDGE, 1871)		1/0						1/0
Tapinopa longidens (WIDER, 1834)			0/1					0/1
Tenuiphantes flavipes (BLACKWALL, 1854)		2/0	12/8			5/11	2/9	21/28
Tenuiphantes mengei (KULCZYNSKI, 1887)	8/4	9/7			0/1		1/2	18/15
Tenuiphantes tenuis (BLACKWALL, 1852)	1/0	0/1	0/1	9/3	3/5	4/0	2/4	19/11
Tenuiphantes zimmermanni (BERTKAU, 1890)	0/3	1/5	0/1		0/1	0/1		1/11
AANTAL EXEMPLAREN PER STATION	1001	747	901	1388	1601	384	149	6171
AANTAL SOORTEN PER STATION	59	67	58	62	63	29	59/26	

Dankwoord

Graag zou ik Mark Smets en Boudewijn Bosmans, conservators van het gebied, willen bedanken voor de toestemming en de nuttige literatuur. Ook naast Jos Mostmans speciaal dank aan Jos Elsermans, René Poels, Ing Tsey Chow en de andere vrijwilligers met wie ik veel vermoeiende maar plezierige uren heb doorgebracht en zonder wie dit alles niet mogelijk zou geweest zijn.

Verder nog Prof. Dr. Maelfait en Koen Van Keer voor de technische hulp en het kritisch nalezen van het manuscript.

Literatuur

ALDERWEIRELDT, M. & MAELFAIT, J.P. (1990).Catalogus van de spinnen van België, deel VII Lycosidae. Studiedocumenten van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen 61: 3-92.

BOSMANS, R. & VAN KEER, J. (1997). Spinnen van een verlaten maïsakker in het Prinsenpark te Retie (Antwerpen), met een advies tot beheer. Nwsbr. Belg. Arach. Ver. 12 (3): 64 – 71.

JANSSEN, M. & L. BAERT, L. (1987). Catalogus van de spinnen van België, deel IV Salticidae. Studiedocumenten van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen 43: 3-32.

MAELFAIT, J.P., BAERT, L., JANSSEN, M., ALDERWEIRELDT, M. (1998). A Red list for the spiders of Flanders. Bulletin van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen 68: 131-142.

RANSY, M. & BAERT, L. ; SEGERS, H. & BAERT, L. ; RANSY, M. & BAERT, L. (1991). Catalogus van de spinnen van België, deel VII Gnaphosidae, deel IX Philodromidae, deel X Tetragnathidae. Studiedocumenten van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen 64: 5-54.

ROBERTS, M. (1998). Spinnengids. Thirion, Baarn.

Verslag van de 74ste vergadering van ARABEL, gehouden zaterdag 22 april 2006 om 14u in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

Aanwezig: Léon Baert, Rop Bosmans, Domir De Bakker, Herman De Koninck, Bryan Goethals, Marc Janssen, Rudy Jocqué, Robert Kekenbosch, Jean-Pierre Maelfait, Johan Van Keer, Koen Van Keer, Pierre Wascotte.

Verontschuldigd: Mark Alderweireldt, Dries Bonte, Arthur Decae, Frederik Hendrickx, Maurice Ransy.

"Ervaringen tijdens de expeditie naar Ghana (6-27/11/2005)"

door Domir De Bakker

De spreker toont ons enkele foto's van zijn recente expeditie (met als doel de studie van boomkruinbewonende spinnen) naar Ghana. Daarbij waren ook Léon Baert en Rudy Jocqué aanwezig. Naast enkele beschouwingen over het land zelf, worden foto's getoond van de standplaats (Cape Coast) en van de bemonsteringsplaats (Kakum National Parc), de enige plaats in Afrika waar een canopy walkway is geïnstalleerd. De spreker toont vervolgens hoe de bemonstering is verlopen en de verschillende tussenstappen naar het uiteindelijke doel: de studie van boombewonende spinnen. Voorlopige resultaten van de vangsten worden voorgesteld. Daaruit blijkt al duidelijk dat *Theridiidae* veruit de soortenrijkste groep zal worden en daarnaast *Araneidae, Thomisidae* en *Salticidae*, wat naar analogie is met andere gelijkaardige "fogging"-projecten. Een voorstelling van de soortenrijkdom in primair en secundair woud moet met enige omzichtigheid worden behandeld, vermits nog niet alle stalen zijn behandeld (o.a. de *Oonopidae* zijn nog in verwerking en het grootste deel van de *Theridiidae* is nog niet verwerkt). Tenslotte toont de spreker enkele foto's van spinnen (en een enkele wants met schorpioen-mimicry) die in de staalname zijn behandeld.

"Het spinnensymposium ter gelegenheid van de 30/20-feesten van ARABEL"

door Jean-Pierre Maelfait

Jean-Pierre Maelfait geeft een eerste stand van zaken met betrekking tot de organisatie van de ARABEL-studiedag van 16 september 2006. Hij leest het verslag voor van de eerste vergadering van het organiserend comité en nodigt iedereen uit om zijn ideeën, opmerkingen, suggesties e.d. aan hem mee te delen. Algemene tendens is dat wordt geopteerd voor een kennismaking met spinnen voor een breed publiek. De studiedag zal in grote lijnen bestaan uit twee delen: in de voormiddag zullen voordrachten over verschillende facetten van spinnen worden gehouden en in de namiddag zal een spinnenwandeling plaatshebben.

Mark Alderweireldt zal een aanvraag tot financiële steun indienen bij de provincie Oost-Vlaanderen. De ARABEL-leden zullen een uitnodiging met programma ontvangen.

Varia

Robert Kekenbosch geeft een voorlopig programma van de Franstalige studiedag van ARABEL, die zal plaatshebben eind september in het KBIN. Wanneer één en ander vastligt, zullen de ARABELleden ook hiervan op de hoogte worden gebracht.

Pierre Wascotte brengt zijn website onder de aandacht van de aanwezige leden. De site is te bezoeken op www.namur-arachnologie.be

Rop Bosmans brengt een geval van intraspecifieke variatie in de morfologie van het carapace bij de linyphied *Savignia harmi* Wunderlich onder de aandacht.

Bestuurslid Frederik Hendrickx laat bij monde van de secretaris weten dat het definitieve projectvoorstel van ARABEL voor het Biodiversity Digitization Project tijdig werd ingediend. De beslissing over de toekenning van fondsen aan ARABEL valt eind mei. Het betreft een project waarbij jobstudenten vangstgegevens zouden invoeren voor de Spinnenatlas van België.

Jan Bosselaers toont de tomografie van 2 spinnen in barnsteen.

Rapport de la 74ième réunion d'ARABEL, du samedi 22 avril 2006 à 14h à l'Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique.

Présents: Léon Baert, Rop Bosmans, Domir De Bakker, Herman De Koninck, Bryan Goethals, Marc Janssen, Rudy Jocqué, Robert Kekenbosch, Jean-Pierre Maelfait, Johan Van Keer, Koen Van Keer, Pierre Wascotte.

Excusés: Mark Alderweireldt, Dries Bonte, Arthur Decae, Frederik Hendrickx, Maurice Ransy.

"Expériences faites durant l'expédition au Ghana (6-27/11/2005)"

par Domir De Bakker

Le conférencier nous montre quelques photos de sa mission au Ghana (avec comme but l'étude des araignées vivant dans les cimes des arbres). Léon Baert et Rudy Jocqué l'accompagnaient pendant cette expédition. Après quelques considérations sur le pays même des photos sont montrées de la résidence (Cape Coast) ainsi que du site d'échantillonnage (Kakum National Parc), seul site en Afrique où un «canopy walkway» est installé. Le conférencier nous montre ensuite comment l'échantillonnage c'est déroulé en montrant les différentes étapes pour arriver à l'objectif final: l'étude des araignées vivant dans les cimes des arbres. Des résultats préliminaires sont présentés. Ils montrent que la famille des *Theridiidae* sera probablement le groupe le plus nombreux par excellence suivi par les *Araneidae,* les *Thomisidae* et les *Salticidae*, ce qui correspond avec les résultats comparables d'autres projets "fogging". Vu que tout les échantillons n'ont pas encore été traités (entre autres, les *Oonopidae* sont en traitement et la plupart des *Theridiidae* ne sont pas encore déterminé), on ne peut pas encore présenter une vue claire de la richesse d'espèces dans la forêt primaire et secondaire. Pour finir, le conférencier montre quelques photos d'araignées (et un hémiptère avec un mimétisme de scorpion) capturées pendant l'échantillonnage.

"Le symposium arachnologique à l'occasion des fêtes jubilées 30/20 d'ARABEL"

par Jean-Pierre Maelfait

Jean-Pierre Maelfait donne un premier aperçu sur l'organisation de la journée d'étude d'ARABEL du 16 septembre 2006. Il fait la lecture du rapport de la première réunion du comité organisateur et invite tout le monde à partager les idées, remarques, suggestions etc. avec lui. La tendance est qu'on opte pour une première entrevue du grand public avec les araignées. La journée d'étude sera divisée en deux parties: dans le matin, il y aura des discours sur différents aspects des araignées et dans l'après-midi les gens peuvent participer à une "promenade aranéologique".

Mark Alderweireldt déposera une demande de support financier auprès de la province de Flandre Oriental. Les membres d'ARABEL recevront une invitation avec programme.

Varia

Robert Kekenbosch communique le programme préliminaire de la journée d'étude francophone d'ARABEL qui aura lieu fin septembre dans l'IRSNB. Quand tout sera au point, les membres d'ARABEL seront informés.

Pierre Wascotte attire l'attention des membres présents sur son website. Adresse : www.namur-arachnologie.be

Rop Bosmans attire l'attention sur un cas de variation morphologique intra spécifique de la carapace chez le linyphiide *Savignia harmsi* Wunderlich.

Membre du bureau, Frederik Hendrickx, laisse transmettre envers l'assemblée (par l'intermédiaire du secrétaire) que la proposition définitive du projet d'ARABEL pour le «Biodiversity Digitization Project» a été déposé à temps. La décision sur l'attribution d'un support financier à ARABEL sera prise fin mai. Il s'agit d'un projet dans lequel des étudiants salariés effectueront une saisie de données pour l'Atlas des Araignées de Belgique.

Jan Bosselaers montre la tomographie de 2 araignées en ambre.

v.z.w. ARABEL/ARABEL a.s.b.l.

Richtlijnen aan de auteurs:
Manuscripten bij voorkeur opgesteld in het Nederlands, Frans of Engels, opsturen naar:

Redactie Nieuwsbrief ARABEL, p/a Universiteit Gent, Onderzoeksgroep Terrestrische Ecologie, TEREC, K.L. Ledeganckstraat 35, B-9000 Gent
(e-mail: Dries.Bonte@UGent.be)

Probeer de tekst op diskette of via e-mail binnen te leveren (WORD-format)

Recommandations aux auteurs:
Les manuscripts, rédigés de préférence en français, néerlandais ou en anglais, sont à envoyer à :
Rédaction Feuille de Contact ARABEL, p/a Universiteit Gent, Onderzoeksgroep Terrestrische Ecologie, TEREC, K.L. Ledeganckstraat 35, B-9000 Gent
(e-mail: Dries.Bonte@UGent.be)

Envoyez si possible une version du manuscript sur disquette ou par e-mail

INHOUD-SOMMAIRE

KOEN VAN KEER, HERMAN DE KONINCK, HERMAN VANUYTVEN & JOHAN VAN KEER
Some –mostly southern European- spider species (Araneae), new or rare to the Begian fauna, found in the city of Antwerp.....33

PIET TUTELAERS
Spinnen uit het westelijk deel van 'La Calestienne'.....41

HERMAN DE KONINCK
De spinnenfauna van het Turnhouts vennengebied: de Hoogmoerheide.....45

Verslag van de 74ste vergadering van ARABEL, gehouden zaterdag 22 april 2006 om 14u00 in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.....56

Rapport de la 74ième réunion d'ARABEL, du samedi 22 avril 2006 à 14h00 à l'Institut royal des Sciences Naturelles de Belgique.....58

(D. Bonte, ed. – VIII-2006)